Co-funded by the European Union

german cooperation
DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

Implemented by
giz Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

ZOA
from relief to recovery

ڕاهێنانی گەشتیاری کشتوکاڵی

مۆدیوڵی ٤: پەرەپێدانی بەرهەمێکی گەشتیاری کشتوکاڵی

ڕێبەری ڕاهێنەر

وەشانی ١ | ئایاری ٢٠٢٣

Co-funded by the European Union

german cooperation
DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

Implemented by giz Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

ZOA from relief to recovery

ناوەڕۆك

پێشەكی: پەرەپێدانی بەرهەمێكی گەشتیاری كشتوكاڵی 3
یەكەی ١: شیكاری توانای گەشتیاری كشتوكاڵی 4
١.هەڵسەنگاندنی سەرچاوەكانی ناو كێڵگە 4
٢.دەستنیشانكردنی توانای گەشتیاری 5
١.دەستنیشانكردنی بیرۆكەی بەرهەمەكە 8
٢.توخمەكانی بەرهەمی گەشتیاری كشتوكاڵی بە لیست بنووسە 9
٣.پلاندانان بۆ چالاكییەكە 10
٤.سیناریۆدانان بۆ گەشتێك یان چالاكییەكی كێڵگە 12
٥.پێدانی زانیاری زیاتر 13
٦.ئامێر و سەرچاوەكان 13
٧.كارمەند دانان 14
٨.ئاسانكارییەكانی سەردانیكەران 14
یەكەی ٣: بەڕێوەبردنی بەرهەمێكی گەشتیاری كشتوكاڵی 15
١.ناوتۆماركردن و بلیت بڕین 15
٢.نوێكارییەكانی تۆڕی كۆمەڵایەتی 16
٣.ڕیزبەندی كارمەندەكان 16
٤.چاككردنەوە و كوالێتی كەرەستەكان 16

پێشەکی: پەرەپێدانی بەرهەمێکی گەشتیاری کشتوکاڵی

پەرەپێدانی بەرهەمێکی گەشتیاری کشتوکاڵی بە قۆناغێکی جیاوازدا تێدەپەڕێ، سەرەتا لە هەڵسەنگاندنەوە دەست پێدەکات کە ئایا هیچ سەرچاوەیەك لە کێڵگەکەدا هەیە کە بتوانرێت پەرەی پێبدرێت بۆ بەرهەمێکی گەشتیاری کشتوکاڵی یان سەرنجراکێش.
پاشان بەرهەمەکە پێویستی بە دیزاینکردن و پەرەپێدان هەیە، دوای ئەوە هەرکە خرا بازاڕەوە، کارپێکردن و چاککردنەوەی بەردەوامی بەرهەمەکە پێویست دەبێت.
ئەم مۆدیوڵە هەنگاوە جیاوازەکان دەگرێتەوە بۆ یارمەتیدانی جوتیاران بۆ پەرەپێدانی بەرهەمێکی گەشتیاری کشتوکاڵی. بیرت بێت چەند جۆرێکی جیاوازی بەرهەمی گەشتیاری کشتوکاڵی هەیە، و هەر بەرهەمێك یان تێکەڵەیەك لە بەرهەمەکان دەتوانرێت پەرەی پێبدرێت، لەوانە:

جۆری بەرهەم	نموونە
ئەزموونی کاری کێڵگە	کێڵگەی ئاژەڵان، باخداری، کشتوکاڵی گشتی، پرۆسێسی کشتوکاڵی
ئەزموونی پەروەردە و فێربوون	گەشتی کێڵگەیی بۆ پرۆسەکانی کشتوکاڵ، پرۆسەی کشتوکاڵی، بۆ نموونە: دروستکردنی شەراب یان پەنیر.
ئەزموونی پشوودان و کات بەسەربردن	چالاکییە فیزیکییەکان: گەشتکردن بە پێ، بەلەمی پێ سەوڵ، مانەوە لە چادردا، U-Pick، ئەسپسواری، سواربوونی ATV، سواربوونی تراکتۆر، سەیرانکردن.
ئەزموونی خۆراك و هونەری چێشتلێنان	ژەمەکان لە کێڵگەدا، چێشتلێنان، نمایشکردن و وانەکان، تامکردنی بەرهەمەکان، فرۆشتنی بەرهەمەکانی کێڵگە

پرۆسە و توخمەکانی هەریەکێك لەمانەی سەرەوە لە مۆدیوڵی ٢سەبارەت بە ئەزموونەکانی گەشتیاری کشتوکاڵی باسکراون، و پێداویستییەکانی پێشکەشکردنی ئەزموونە جیاوازەکانی گەشتیاری کشتوکاڵی لە مۆدیوڵی٣: خزمەتگوزارییەکانی گەشتیاری کشتوکاڵیدا باسکراون. لەم مۆدیوڵەدا هەموو ئم زانیاریانە کۆدەکەینەوە و پەرە بەو بەرهەمانە دەدەین کە تۆ وەك دەرفەتی باشی گەشتیاری کشتوکاڵی بۆ کێڵگەکەت دەستنیشانیان دەکەیت.

یەکەی ١: شیکاری توانای گەشتیاری کشتوکاڵی

جوتیاران دەبێت هەڵسەنگاندن بکەن کە ئایا هیچ بەرهەمێکی گەشتیاری کشتوکاڵی یان ئەگەری بازاڕیان هەیە بۆ پەرەپێدان و پێشکەشکردنی بە بازاڕ.

١.هەڵسەنگاندنی سەرچاوەکانی ناو کێڵگە

هەڵسەنگاندنێك یارمەتیدەر دەبێت لە وەڵامدانەوەی پرسیارێکی وەکو: کێڵگەکەت چ شتێکی هەیە کە کێڵگەکانی تر نیانە؟ سەرچاوەکانت تاچەند بەردەستن؟ ئایا بەدرێژایی ساڵ بەرهەمت هەیە؟ ئەگەر بەرهەمەکان وەرزی بن، ئایا ئەوەندە چالاکیت هەیە تا لە دەرەوەی وەرزدا ئەنجامیان بدەیت؟ ئایا توانای بەڕێوەبردنی گەشت یان چالاکییە کات بەسەربردنەکانت هەیە؟ چ سەرچاوەیەکت پێویستە؟ چ چالاکییەکی تری کشتوکاڵی دەتوانرێت بەکاربهێنرێت بۆ دروستکردنی بەرهەمێکی گەشتیاری کشتوکاڵی؟

هەڵسەنگاندن بۆ سەرچاوە و سەروەت و سامانی ناو کێڵگەکە. سەروەت و سامان دەتوانرێت یەکێك لەمانەی خوارەوە بێت:

- **سەرچاوە فیزیکییەکان:**
  - بەکارهێنانی زەوی، جۆری خاك.
  - تایبەتمەندییەکانی زەوی وەکو: شاخ، ئەشکەوت، دۆڵ.
  - سەرچاوە ئاوییەکان بۆ نموونە: ڕووبار، دەریاچە، بەنداو، چەم.
  - خانووی کێڵگە و باڵەخانەی کێڵگە.
- **چالاکییەکانی کێڵگە:** چ چالاکییەکی ئێستای کێڵگە ڕەنگە سەرنجی خەڵك رابکێشێت؟ ئەو شتانەی جوتیاران پێیان وایە ڕۆتینی یان بێزارکەرن، ڕەنگە بۆ ئەو کەسانەی کە جوتیار نین نائاسایی و سەرنجڕاکێش بن. بۆ نموونە:
  - چاندنی نەمام.
  - هەڵگرتن، پشکنینی کوالێتی، پاکەتکردنی بەرهەمی تازە.
  - بینینی ئاژەڵە ساواکان.
  - کارەکانی پەلەوەر لە لەوەڕگادا.
  - بڕینی مەڕ.
  - بڕینی دارمیوەکان.
  - هەنگ بەخێوکردن.
  - پرۆسێسکردنی خۆراك لە شوێنی خۆیدا.
  - کۆشکی بەرهەمەکانی کەنار ڕێگا.
  - دروێنەکردن: U-Pick.
- **کارامەیی و زانیاری تایبەت:** زانیاری و لێهاتوویی سەرمایەیەکی هەستپێنەکراون کە دەتوانن یارمەتیدەر بن لە دروستکردنی کردارێکی گەشتیاری کشتوکاڵی. بۆ نموونە:
  - بەڕێوەبردنی ئاژەڵداری: هەمووی لەسەر چۆنیەتی بەخێوکردنی مەڕەکانت یان مریشکەکانت و هتد.
  - گەشەکردنی بەرهەمی خۆراکی: میوە، سەوزە، گەنم.
  - مێژووی ناوخۆیی، مێژووی سروشتی.
  - چێشتلێنان، پاراستنی خۆراك.
  - سواربوونی ئەسپ.
  - میوزیك، هونەر و پیشەگەری.
  - دروستکردنی بیرە یان شەراب.
  - وێنەگرتن.
  - لە دەرەوە: سەیرکردنی باڵندە، گەشتکردن بە پێ، سەرکەوتن بەسەر شاخ.

- **چیرۆك/ لێكدانەوە:**
  - کشتوکاڵ تایبەتمەندی و توخمی ناوازەی هەیە کە ڕەنگە بکرێتە چیرۆکی تایبەت بۆ ئەوەی لەگەڵ سەردانیکەراندا هاوبەشی پێبکەن. بۆ نموونە: شێوازی کولتووری بۆ چاندن/ دروێنەکردن/ پرۆسێسکردنی بەرهەمێکی کشتوکاڵی وەکو پەنیر و هتد.
- **سەرچاوە مرۆییەکان:** بزانە چ کارامەیی و زانیاری و خزمەتگوزارییەکی پشتیوانی لەبەر دەستدایە بۆ پشتگیریکردن لە کارێکی گەشتیاری کشتوکاڵی:
  - کارمەند: خێزان یان کارمەندی بەکرێگیراو.
  - تیمی بەڕێوەبردن: کێ بەرپرسیار دەبێت لە چالاکییەکە و بەڕێوەی دەبات؟
  - دراوسێکان.
  - کارمەند و بەرپرسانی حکوومەت.
  - کۆمەڵە بازرگانی و گەشتیارییەکان.
  - بازرگانی تری ناوخۆیی.
- **سەرچاوە داراییەکان:**
  - سەرچاوە داراییەکانت چین؟ ئایا پاشەکەوتت هەیە کە بتوانیت وەبەرهێنان بکەیت؟
  - ئایا دەستت بە سەرچاوە دەگات؟ دەتوانیت پارە قەرز بکەیت؟
  - تێچووی دەستپێکردنت چەندە؟
  - بە شێوەیەکی کرداری توانای خەرجکردنی چیت هەیە؟
  - ئامادەیت و چەند پارەت هەیە مەترسی بکەیت؟
  - ئایا توانای بەڕێوەبردنی لایەنی دارایی کارەکەت هەیە؟
- سەرچاوەکانی کۆمەڵگا: چ سەرچاوەیەکی تر لە ناوچەی ناوخۆییدا هەیە:
  - جوانی سروشتی و شوێنە سەرنجڕاکێشەکان بۆ نموونە: ئەشکەوت، شاخ، چەم.
  - پێشکەشکردنی کولتووری و کات بەسەربردنەکان.
  - خۆراك، شوێنی نیشتەجێبوون، بازارکردن و کات بەسەربردن.
  - ژێرخانی گشتی.
  - دەستڕاگەیشتن- بۆ نموونە، ڕێگاوبان، گواستنەوە(پاس، شەمەندەفەر، تەکسی).
  - هەلسوکەوت لە بەرامبەر گەشتیاراندا.
  - ئەو چالاکییە گەشتیاریانە و شوێنە سەرنجڕاکێشانەی کە هەن و تەواوکارەکان.

هەرکە بیرۆکەیەکی ڕوونت هەبوو لەسەر ئەو سەروەت و سامان و سەرچاوانەی کە دەتوانرێت وەکو بنەمای پێشکەشکردنی گەشتیاری کشتوکاڵی بەکاربهێنرێت، دواتر دەبێت توانای گەشتیاری ئەم سەروەت و سامان و سەرچاوانە دەستنیشان بکەیت و هەڵسەنگاندنی بۆ بکەیت.

٢.دەستنیشانکردنی توانای گەشتیاری

ڕکابەرەکانت و هاوکارە ئەگەرییەکانت دەستنیشان بکە.

بەیەکەوە لەگەڵ خێزانەکەت و هاوبەشە بازرگانییەکانی تر:

- بزانە ئایا هیچ گەشتیارییەکی کشتوکاڵی و گەشتیاری سروشت لە کۆمەڵگاکەتدا هەیە.
- گەر دەتوانیت سەردانی ئەم چالاکیانە بکە، بۆ ئەنجامدانی هەندێك لێکۆڵینەوەی کەسی.
- قسە لەگەڵ کارکەرە سەرکەوتووەکان بکە.
  - ژوورێك یان گەشتێك/ یان چالاکییەك یان ئەزموونێك تۆماربکە.
  - برۆ بۆ شوێنی سەرنجڕاکێش تا ببینیت، و ئەزموونی بکەت، و لێی فێرببیت و پرسیار بکەیت.

هەندێکجار لە شوێنێکی مەبەستدا چەندین بازرگانی گەشتیاری هەن کە بەرهەمی زۆر هاوشێوە پیشکەش بە بازاڕ دەکەن. گرنگە بۆ خاوەن کارەکانی گەشتیاری کشتوکاڵی کە شتێك دەستنیشان بکەن کە ناوازەیە یان تایبەتە بە بەرهەمەکەیان، و ئەو شتە وەك **؛ خاڵی فرۆشتنی ناوازە؛** (USP)یان بەرەوپێش ببەن.

بۆ ئەوەی جوتیار بزانێت چی جیاوازە، پێویستە بە تەواوی بزانێت و تێبگات کە ڕکابەرەکانیان چی پێشکەش دەکەن. ئەو پرسیارانەی دەبێت بکرێن بریتین لە:

- ڕکابەرەکانت کێن؟
- بەرهەمەکەیان چییە؟ ئایا لەوانەیە بەرهەمێکی بێبەرامبەر بێت؟
- تایبەتمەندی بەرهەمەکانیان چیین؟

تێبینی: گەشتوگوزاری کشتوکاڵی لە کوردستانی ئێراقدا تەواو تازەیە، بۆیە ڕەنگە ڕکابەر زۆرنەبێت بۆ شیکردنەوە. بەڵام سەیری ئەوە بکە کە چی هەیە و چی پێشکەش دەکەن و بزانە دەتوانیت چییان لێ فێربیت. بیرۆکە وەرگرە لەسەر ئەوەی دەتوانیت چی بکەیت- نەك بۆ کۆپیکردنیان، بەڵکو بۆ ئەوەی جیاوازی بکەیت لێیان و شتێکی تر یان هاوشێوەی لە بازاڕدا پێشکەش بکەیت.

ڕەنگە شیکارییەکی کورتی ڕکابەر ئەنجام بدرێت:

- دیاریبکە کە ڕکابەرەکانت **کێن**- لیستێك دابڕێژەکە وەسف و زانیاری بەرهەمەکانی تێدابێت؛ دروستکردنی فۆڵدەر یان فایلی زانیاری.
- دیاریبکە **پێشەنگی بازاڕ**(باشترین بەرهەمەکان) کێن و چی پێشکەش دەکەن.
- **ڕکابەرە بچووکەکان** یان بەرهەمی هاوشێوە دیاربیکە.
- بژمێرە **چەند** ڕکابەر هەیە. گەر ڕکابەر زۆر هەبن، لەوانەیە شوێنی بەرهەمی زیاتر لە بازاڕدا نەبێت؛ یان بەرهەمەکە دەبێت ئەوەندە جیاوازبێت کە کڕیارەکانی بۆ لای خۆی ڕابکێشێت.
- سەرنج بدە ئەو **نرخانەی** کە وەریدەگرن لە پەیوەندی لەگەڵ خزمەتگوزاریەکان، کوالێتی، و تایبەتمەندییەکانی بەرهەم. ئایا بەهای نرخ بەرامبەر پارەیە لەبری ئەوەی کە پێشکەشی دەکەن؟
- **بیرۆکەی باش** لە ڕکابەرەکانت وەربگرە و **لە هەڵەکانیان فێربە**، بۆ نموونە: توالێتی پیس، زانیاری سەبارەت بە بەرهەمەکانیان: بزانە دەتوانیت چی باشتر یان جیاوازتر بکەیت.

نموونە بۆ شیکاری ڕکابەر

ڕکابەر	بەرهەم	شوێن	باشترین تایبەتمەندی	نرخ	بازاڕکردن	هیتر
١#						
٢#						
٣#						
٤#						
٥#						

هەرکە تێگەیشتنێکی ڕوون هەبوو لەوەی کە ڕکابەرەکان چی پێشکەش دەکەن، ئاسانترە بزانین چی ناوازەیە سەبارەت بەو بەرهەمەی کە لە قۆناغی پەرەپێداندایە.

دیاریبکە کە دەتوانیت بەهەمان شێوە، جیاواز یان باشتر چی بکەیت:

- ئایا هیچ چالاکییەك هەیە کە لە کێڵگەکەتدا پێشکەشی بکەیت؟
- ئایا دەتوانیت شتێکی ناوازە پێشکەش بکەیت؟
- چۆن دەتوانیت هەمان چالاکی یان بەرهەم بە شێوەیەکی جیاواز پێشکەش بکەیت؟

پرسیاری گرنگ کە دەبێت بیکەیت بۆ یارمەتیدان لە ناسینەوەی خاڵەناوازەکانی خۆت:

١.بەرهەمەکەت چییە؟

Co-funded by the European Union

german cooperation
DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

Implemented by giz Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

ZOA from relief to recovery

٢.چی وا دەکات تایبەت بێت: **خاڵە ناوازەکانت** چییە؟
٣.بەرهەمەکەت چ **تایبەتمەندییەکی جیاواز** پێشکەش بە **بازاڕی ئامانجەکەت** دەکات؟
٤.دەتوانێت چ سوود یان ئەزموونێکی تایبەت پێشکەشیان بکات؟
٥.بۆچی کڕیاران بەرهەمەکەی **تۆ** دەکڕن نەك هی کەسێکی تر؟

تێبینی لاوەکی: دراوسێکانت:
لەگەڵ هەڵسەنگاندنی تایبەتمەندییەکانی خۆتدا، دەبێت بیر لە وێنە فراوانترەکەش بکەیتەوە.
- دراوسێکانت چۆن زەوییەکانیان بەکاردێنن؟
- چۆن کاردەکەیە سەر دراوسێکانت؟
- دراوسێکانت چۆن کاردەکەنە سەر تۆ؟
- چۆن کارێکی گەشتیاری کشتوکاڵی کاریگەری لەسەر دراوسێکان دەبێت: هاتووچۆ و بەکارهێنانی ڕێگاوبان، زبڵ و خاشاك، تابلۆ، دەنگەدەنگ، پیسبوون و هتد.

سنووردارکردنەکانت دەست نیشان بکە:
- سنووردارکردنی باشی دراوسێکان: چ شتێك دراوسێکانت بێزاردەکات؟
- سنووردابوونی سەرچاوە سروشتییەکان (بۆ نموونە: ئاو، زەوییە بەرزەکان).
- سنووردارکردنی سەرچاوە مرۆییەکان:ژمارە و لێهاتوویی کەسانی ناو کێڵگەکە.
- سنووردارکردنی یاسایی:
  - ناوچەگەری، ڕێگەپێدان.
  - کۆدەکانی بیناسازی.
  - پێویستی بە تانکی ئاوەڕۆ یان ئاوی پیس.
  - یاساکانی کار.
  - سەلامەتی خۆراك.
  - بەرپرسیارێتی.

یەکەی ٢: دیزاینکردنی بەرهەمێکی گەشتیاری کشتوکاڵی

شیکارییەکە سەرچاوە سروشتی و کولتووری و مێژووییەکانی دەستنیشانکردووە. هەندێك لەم ؛کەرەستە خاوانە؛ توانای بەرزیان دەبێت بۆ ئەوەی پەرەیان پێبدرێت بۆ چالاکییە سەرنجڕاکێش، خۆش، سەلامەتەکان بۆ سەردانیکەران بەڵام هەندێکی تریان نا. دەکرێت ئەمەش لەبەر ئەوە بێت کە یان چالاکییەکان توانای بازاڕی پێویستیان نییە یان پارێزراو نین، یان لەبەر ئەوەی جوتیاران زۆر تایبەت سەیریان دەکەن.

دەتوانێت یارمەتیدەر بێت گەر جوتیارەکان بیرۆکەکان باس بکەن کە چۆن دەتوانرێت" کەرەستە خاوەکانیان" پەرەپێبدرێت بۆ بەرهەمێکی چێژبەخش یان ئەزموونێك بۆ گەشتیاران. بۆ نموونە پێشکەشکردنی کارخانەی چێشتلێنان بۆ فێربوونی چۆنیەتی دروستکردنی خواردنی ناوخۆیی نەریتی. ئەم بیرۆکانە دەبنە " لیستی درێژ" لە خزمەتگوزاری و ئەزموونەکانی توانای گەشتیاری کشتوکاڵی.

ئاگاداربە کە خەڵکی ناوچەکە لەگەڵ ژینگەکەیان ڕاهاتوون، و لەوانەیە قەدری ئەوە نەزانن کە چەندە قورس، خاو، گەرمە بۆ گەشتیاران تا زەوییە ناوخۆییەکان بدۆزنەوە. بۆ ئەوەی دڵنیا بین لە توانای ڕاستەقینەی چالاکییەك، زۆرجار پێویستە شیکاری زیاتر بکرێت. بۆ نموونە: ڕووپێوکردنی ڕێڕەوێکی پێشنیارکراوی گەشتکردن بە پێ بۆ هەڵسەنگاندنی ئەوەی کە ڕێگایەکی پێشنیارکراو چەندە دیمەندار، و درێژ و بەرز و سەلامەتە.

ئەم هەنگاوانەی خوارەوە یارمەتیدەر دەبن لە دیزاینکردن و پەرەپێدانی تەواوی بەرهەمەکە:

١.دەستنیشانکردنی بیرۆکەی بەرهەمەکە

ئەم هەنگاوە یارمەتیدەر دەبێت بۆ پێکهێنانی بیرۆکەیەکی زۆر ڕوون لەسەر بەرهەمەکە تا بتوانرێت پەرەی پێبدرێت. بیرۆکەی بەرهەمەکە دەبێت ئەو USP ی کە تۆ دەستنیشانت کردووە، لەخۆبگرێت و ڕەنگدانەوەی هەبێت. لەوانەیە زیاتر لە بیرۆکەیەك هەبێت؛ بەرهەمی گشتی لەوانەیە تێکەڵەیەك بێت لە چالاکییە جیاوازەکان یان پێشکەشکردن لە کێڵگەکەدا.

هەڵسەنگاندنی ئەگەرە جیاوازەکانی توانای گەشتیاری کشتوکاڵی:

- لەگەڵ خێزان یان تیمی بەڕێوەبردن، نەخشەیەکی سادەی شوێنەکە بکێشە لەگەڵ سەروەت و سامانە جیاوازەکان و چالاکییە ئەگەرییەکان کە دەتوانرێت لەم شوێنانە پێشکەش بکرێن.
- پرسیاری هەڵسەنگاندن بۆ هەر چالاکییەك بکە.
- لایەنە باش و خراپەکانی هەریەك لە چالاکییە ئەگەرییەکان بنووسە.

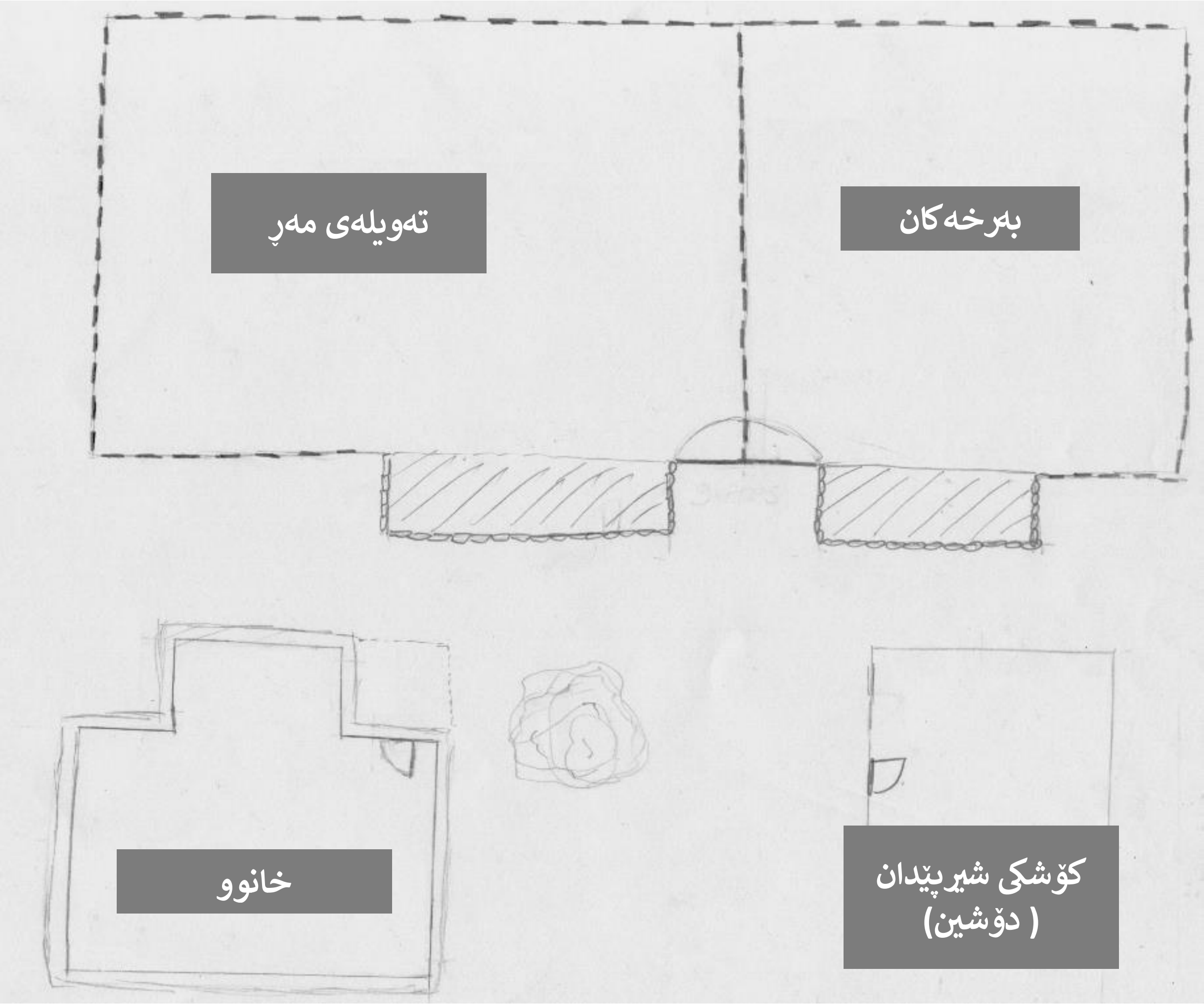

٢.توخمەکانی بەرهەمی گەشتیاری کشتوکاڵی بە لیست بنووسە

دوای دەستنیشانکردنی بیرۆکەی بەرهەمەکە، پێویستە بیر لەوە بکەیتەوە کە چیت هەیە لە کێڵگەکەدا کە وادەکات ئەزموونەکان تا دەکرێت سەرنجراکێش و چێژبەخش بێت بۆ سەردانیکەران؟ دیاریبکە کە دەتوانیت چ توخمێك بخەیتە ناو ئەزموونەکەوە:

نموونە: توخمە دەستنیشانکراوەکانی کێڵگەیەکی شیرەمەنی: ١.ئاژەڵەکان: مانگا، مەڕ، بزن؛ لەکوێ دەهێلرێنەوە، و چۆن چاودێری دەکرێن. ٢.شیرەمەنی: ئەو شوێنەی کە ئاژەڵەکان تێیدا دەدۆشرێن. ٣.ئامێر و ئاسانکاری دروستکردنی پەنیر/ ماست. ٤.تامکردنی شیر، پەنیر، ماست. ٥.ژەمێك لە شوێنی نانخواردن یان قاوەخانەیەك. ٦.ئایا باڵەخانەیەك هەیە کە بتوانرێت وەکو شوێنی تامکردن و دوکان و شوێنی خواردن بەکاربهێنرێت؟

٣.پلاندانان بۆ چالاکییەکە

دوای دەستنیشانکردنی ئەو توخمە ئەگەرییانەی کە دەخرێنە ناوەوە، دەست بکە بە پەرەپێدانی ئەزموونەکە. سەرەتا بە چالاکی/ ئەزموونی هەڵبژێردراوی خۆت دەست بکە بە نوسینی ئەو چالاکیانەی کە دەخرێنە ناو ئەزموونەکەوە بە لیست. بیر لەوە بکەوە کە چۆن وابکەیت تا دەتوانیت سەرنجراکێش و خۆشی بکەیت. بۆ نموونە: لە گەشتێکدا لە کێڵگەیەك میوەدا سەردانیکەران دەتوانن بە بیستنی جۆرە جیاوازەکانی میوە فێربن، و دەتوانن هەندێکیان هەڵبگرن و تامی بکەن.

نموونە: چالاکییە دەستنیشانکراوەکان لە کێڵگەیەکی شەرابدا: ١.بەناو باخی ترێدا برۆ لەگەڵ ڕوونکردنەوەی ترێ، جۆرەکانی ترێ، خولی ساڵانەی چاودێریکردنی ترێ بۆ نموونە: برین، ئاودان، درونەکردن. ٢.گەشتکردن بۆ شەرابخانەکە و ڕوونکردنەوەی چۆنیەتی دروستکردنی شەرابەکە. ٣.سەردانیکردنی ئەو ژێرزەمینەی کە شەرابی تێدا هەڵدەگیرێت و کۆن دەکرێت. ٤.تامکردنی شەرابەکان- شەرابی تازە/ خاو، شەرابە کۆنەکان بۆ بەراوردکردنی جیاوازییەکە. ٥.تامکردنی شەرابی قوتووکە ئامادەیە بۆ فرۆشتن. ٦.ژەمێکی سادە لەگەڵ خواردنی بێبەرامبەر- پەنیر، زەیتون، دۆڵمە و هتد.
نموونە: چالاکییە دەستنیشانکراوەکان بۆ ڕێرەوی ئەسپ ١.دیدەنی ئەسپەکان و زینکردنیان. ٢.سواربوون بەدرێژایی ڕێگایەکی پلان بۆ دارێژراو. ٣.سەردانیکردنی شوێنە سەرنجراکێشەکان لە ڕێگادا بۆ نموونە: ڕوانگەیەك، تاڤگەیەك. ٤.وێستگەیەکی سەیرانکردن یان تازەگەری. ٥.گەڕانەوە بۆ تەویلەکان. ٦.لابردنی زینی ئەسپەکان، پاککردنەوەی ئەسپەکان.
نموونە: چالاکییە دەستنیشانکراوەکان بۆ وانەی چێشتلێنانی خواردنە نەریتیەکان ١.ناساندنی وانەکە- دابەشکردنی بەروانکە یان هەر ئامێرێکی تر. ٢.دابینکردنی خواردنەوە بۆ بەشداربووان تا لەکاتی ئەزمونەکە بیخۆنەوە: ئاو، خواردنەوە گازییەکان، چا، شەراب. ٣.نیشاندان و ڕوونکردنەوەی پێکهاتە جیاوازەکان. ٤.نیشاندانی دروستکردنی خواردن یان هەر شتێك. ٥.بەشداربووان خۆیان خواردنەکە دروست دەکەن بە هاوکاری وەستای چێشتلێنەر. ٦.دانانی مێزێك بەیەکەوە. ٧.ژەمی هاوبەش هەرکە ئامادەبوو. ٨.دابینکردنی هەندێك بابەتی زیادە وەکو: بەهارات یان نان بۆ ئەوەی لەگەڵ ژەمەکە هەبن.

پلاندانان بۆ گەشت: ئەگەر جۆرێك لە گەشت پێشکەش دەکەیت، ئەوا ئەم ڕێنماییانەی خوارەوە جێبەجێ بکە:

١.پلانی زنجیرەگەشت

گەر پلانت بۆ گەشتێك داناوە، توخم و چالاکییەکانت دەستنیشانکردووە، ئێستا دەبێت بەباشی نەخشەی بۆ دابنێیت و پلانی کات دابنێیت. بۆ نموونە: ئەزموونەکە لەکوێوە دەستپێدەکات، وێستگەکانی ڕێگاکە چین و لەکوێ کۆتای پێدێت؟ چەند دەخایەنێت؟ ئەمانەی خوارەوە ئەنجام بدە:

ا. سەرەتا **پلانی زنجیرەگەشتەکە** لەسەر نەخشە دابنێ.
ب. بە زنجیرەگەشتەکەدا برۆ.

ڕۆیشتن بە ڕێگاکە ڕێگە بە جوتیاریش دەدات پلانی کات و ماوەی کارکردن دابنێت، مەترسییەکان، چالاکییە ئەگەرییە جێگرەوەکان، یان خاڵە گرنگەکان دەستنیشان بکات بۆ نموونە: هەندێك لە کێڵگەکانی شەراب بانگەشەی ئەوە دەکەن دار ترێیەکانیان لەو دارانەیە کە ڕەنگە ساڵانێکە لە کێڵگەکەدا هەبووبن و ئەمەش دەتوانرێت سەرنجڕاکێش بێت بۆ سەردانیکەران.

بە زنجیرەگەشتەکەدا برۆ و بیر لەمانە بکەوە:

- گەشتەکە چەند دەخایەنێت؟ گەشتی زانیاری نابێت لە کاتژمێرێك زیاتر بێت.
- ئایا لە هیچ شوێنێك پێویستمان بە بۆردی زانیاری هەیە؟
- ئایا هەموو کەسێك کە جووڵە و لەشجوانی ئاسایی هەبێت دەتوانێت کارەکە ئەنجامبدات؟
- ئایا هیچ مەترسییەك یان مەترسییەکی پاکوخاوێنی هەیە کە ڕێگە بە سەردانیکەران بدات بۆ چوونە ناو هەر یەکێك لەم ناوچانەی کە ئاماژەیان پێکراوە؟ چۆن دەتوانین ئەم مەترسیانە کەمبکەینەوە یان لایانببەین؟
- ئایا پێویست هیچ شتێك دروستبکەین- شوورە، پەیژە، ڕۆیشتن بە تەختە یان لەسەر بەشە قوڕاوییەکان، تابلۆ بۆ نموونە: ئاگاداری دەرگای نزم بە و هتد.

پلاندانانی گەشتەکە دەبێت لە ئەنجامدا پلانێك بێت بۆ گەشتەکە کە ئەمانەی خوارەوە دەگرێتەوە:

١.لەکوێ و لەلایەن کێوە چاوپێکەوتن لەگەڵ سەردانیکەران دەکرێت: پێویستە ڕێبەرێك بە هەڵوێستێکی دۆستانە چاوی بە سەردانیکەران بکەوێت و بتوانێت مێژووی موڵکەکە ڕوون بکاتەوە یان زانیاری لەسەر کێڵگەکە بدات.
٢.چ زانیارییەك پێشکەش بکرێت: ڕێبەر(جوتیار) لە ڕێگادا چی دەڵێت؟ هەروەها لەوانەیە بۆردی زانیاری هەبێت کە شتێك دەربارەی پرۆسەی کشتوکاڵ یان بەرهەمەکە باس بکات. ڕێبەرەکە پێویستە لە ڕێگادا ئەمانە ڕوون بکاتەوە، و کات بدات بە سەردانیکەران بۆ خوێندنەوەی هەر بۆردێکی زانیاری.
٣.چ چالاکییەك ئەنجامدەدرێت: دەرفەت بۆ دەست لێدان، هەستکردن، تامکردن، مەشقکردن، ئەنجامدانی شتێك لە ڕێگادا.
٤.گەشتەکە لەکوێ کۆتایی دێت: زۆرجار لە خاڵێکی فرۆشتندا بۆ ئەوەی سەردانیکەران بتوانن بەرهەمی کێڵگەکە بکڕن ئەگەر لە فۆرمێکی فرۆشتندا بێت بۆ نموونە: بەرهەمی تازە، پەنیر و هتد.
٥.چ ئاسانکارییەك پێویستە: شوێنی پشوودان، شوێنی دانیشتن، سێبەر، ئاو و هتد بە درێژای ڕێگاکە.

بەم زانیارییانە دەتوانرێت هەر هەنگاوێك زیاتر دابەش بکرێت. قەبارەی شوێنی وەستانی ئۆتۆمبێل دەتوانرێت پلانی بۆ دابنرێت؛ ئەو ڕێرەوەی کە بەرەو باڵەخانەی سەرەکی دەچێت گوڵ و بۆردی زانیاری لێ دانراوە، سیناریۆی ڕێنماییەکە نووسراوە و جێبەجێکراوە و هتد.

نموونە: گەشتێك بۆ کێڵگەیەکی شەراب

ڕێگاکە:
١.سەردانیکەران دەگەنە شوێنی وەستانی ئۆتۆمبێل.
٢.سەردانیکەران دەچنە باڵەخانەی سەرەکی(شەرابخانە یان کێڵگەخانە) لەلایەن ڕێبەرێکەوە پێشوازییان لێدەکرێت.
٣.سەردانیکەران ڕێنمایی دەکرێن بۆ و بەناو باخەکانی ترێ.
٤.سەردانیکەران بەرەو شەرابخانەکان دەبرێن.
٥.لە شەرابخانەکەوە سەردانیکەران دەچنە ژێرزەمینەکە.
٦.لە ژێرزەمینەکەوە سەردانیکەران دەچن بۆ تامکردنی شەراب.
٧.سەردانیکەران دەتوانن شەراب بکڕن.

٨.سەردانیکەران دەتوانن ژەمێکی سادە بخۆن(لە لیستی خواردن یان پێشوەختە ناویان تۆماربکەن).
٩.پاشان سەردانیکەران شوێنەکە جێدەهێڵن.

٤.سیناریۆدانان بۆ گەشتێك یان چالاکییەکی کێڵگە

ئەم هەنگاوە توێژینەوە، ڕێکخستن و پێشەنگیدان لەخۆدەگرێت کە چ زانیارییەك هەاوبەشی پێبکرێت؛ دەستنووسی گێڕانەوەکە، و ڕاهێنانی کارمەندەکان- لەوانەش مەشقکردن. هەروەها سیناریۆدانان دەتوانێت ئاماژە بەوە بکات کە گەشتەکە چەندە درێژە، ئەمەش ڕێگە بە جوتیار دەدات کە گەشتەکانی بە شێوەیەکی کاریگەر دابنێت. هەروەها دەکرێت ئەمە دەرفەتێك بێت بۆ دیاریکردنی ئەوەی کە ڕێبەرێك دەتوانێت مامەڵە لەگەڵ چەند سەردانیکەر بکات/ دەتوانێت شوێنی سەرنجڕاکێش لەخۆبگرێت بۆ نموونە: ڕەنگە سواربوونی خانووی گەرۆك تەنها شوێنی بیست کەس ببێتەوە.

گەشتی کێڵگە بۆ دڵخۆشکردنی خەڵك و ئارەزووی خەڵکە، گەشتێکی باش وا لە خەڵك دەکات گرنگی بە موڵك، خەڵك، مێژوو و بەرهەمەکە بدەن. لەکاتی نووسینی سیناریۆ بۆ گەشتەکە گرنگە سەرنجڕاکێش و خۆش بێت. چیرۆکێك بگێڕەوە نەك تەنها ڕاستییەکان. بۆ هەر بەشێکی سەرنجڕاکێشانەکە دەبێت چیرۆکێك بۆ گێڕانەوە هەبێت، و دەتوانرێت چەند چیرۆکێك بۆ هەر سەرنجڕاکێشانێك بنووسرێت و ڕێبەرەکان دەتوانن هەڵبژێرن کامیان بگێڕنەوە بەپێی ئەوەی سەردانیکەرەکان کێن. بۆ سەرنجڕاکێشانی خێزان، سیناریۆکە سادە و ئاسان و خۆش بهێڵەوە.

لەکاتی نووسینی سیناریۆ و پلانەدانان بۆ چالاکییەکە- بیر لەوە بکەوە کە چۆن سەرنج زیادبکەیت بە ئەنجامدانی شتێکی کرداری، یان بەشداریکردنی پێنج هەستەکە، بۆ نمونە:

- **کارامەییەك تاقیبکەوە**: مانگا یان بزن دۆشین، مەشکەژەنین، بۆیاخکردنی هەندێك قوماش، کردنەوەی گوڵەبەنێکی ئاوریشم.
- **تامکردن**: بەرهەمێك کە لە قۆناغە جیاوازەکانی بەرهەمهێناندایە- بۆ نموونە: خاو، پرۆسێسنەکراو، پاشان بەرهەمی کۆتایی.
- **بۆنکردن**: بۆنی بەرهەمێك کە لە قۆناغە جیاوازەکانی پێگەیشتن یان ئامادەکردنیدا چۆنە: ترێ دەبێت: شەرابی خاو، شەرابی ئامادە.
- **هەستکردن**: پێکهاتەی جیاواز وەکو خوری شانەکراو و شانەنەکراو، ئاوریشمی زبر، چەرمەی ڕەنگنەکراو و هتد.

سیناریۆکە پێویستی بە کاتی خۆی هەیە بۆ ئەوەی لەگەڵ ماوەی گەشتەکەدا بگونجێت، و بە تەواوی بگەیەنرێت، هەروەها هەموو ڕێبەرەکان پێویستیان بە گەیاندنی هەمان زانیاری هەیە.

نموونەی گەشتی کێڵگەی شیرەمەنی
ناوەڕۆك و زانیاری گەشت بەپێی گەشتەکە، سەردانیکەران دەتوانن هەوڵی مانگادۆشین بدەن یان سەیری مانگدۆشین بە ئامێر بکەن. ڕێنمایی سەردانیکەران بکە لە پرۆسەکەدا بە شێوەیەکی خۆش و ڕێگە بە بەشداریکردنی دەستی بدە، بەتایبەت گەر منداڵ هەبێت. بەو پێیەی ئەم جۆرە گەشتانە پەروەردەیی و فێرکارین، پێویستە بۆردی دروشمەکان و ڕوونکردنەوەیەکی ورد و یەکگرتووی پرۆسەکە، مێژووی موڵك و ئاژەڵەکان، و بەرهەمەکان ڕوون و دیاربێت. دواتر سەردانیکەران دەتوانن ژەمێك لە شوێنی نانخواردن(چێشتخانەی نافەرمی،ماڵی جوتیار، شوێنی سەیران) بخۆن کە دەتوانن ژەمێك بخۆن لە نێویاندا بەرهەمە شیرەمەنییەکان کە لە کێڵگەکەدا دروستکراون. گەر بکرێت، سەردانیکەران دەتوانن هەندێك بەرهەمیش بکڕن بۆئەوەی بیبەنەوە ماڵەوە. **ڕەچاوکردنی پاکوخاوێنی و سەلامەتی:**

Co-funded by the European Union

german cooperation
DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

Implemented by giz Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

ZOA from relief to recovery

کێڵگە شیرەمەنییەکان ڕێکاری گرنگیان هەیە بۆ دڵنیابوون لەوەی کە هەموو ئاژەڵێك بە شێوەیەکی دروست چاودێری دەکرێت و تەندروستە و شیرەکەی بە وریاییەوە و بە دروستی مامەڵەی لەگەڵ دەکرێت. کێڵگە شیرەمەنییەکان پشت بە ئاژەڵە تەندروستەکان و ژینگە پاکەکان دەبەستن. بۆ سەردانیکەران ڕوونی بکەوە کە دەبێت چ پرۆتۆکۆڵێك پەیرەو بکەن بۆ ئەوەی دڵنیابن لەوەی پاکوخاوێنی و سەلامەتی دەپارێزرێت.

ڕێنماییەکان بۆ سەردانیکەران بریتین لە:

- زبڵ و خاشاك لەسەر زەوییەکە فڕێمەدە، چونکە ئەمە کاریگەری لەسەر تەندروستی ئاژەڵەکان دەبێت.
- دووربکەوە لە ڕۆیشتن لەپشت ئاژەڵەکانەوە مەگەر لە هۆڵەکانی شیردان(دۆشین) (ئەو قەڵەمانەی مانگاکان تێیدا وەستاون لەکاتی دۆشین) پارێزراونەبن. مانگاکان ئاژەڵن و دەتوانن زیان بە جەستە بگەیەنن؛ پێویستە ڕێبەران زۆر بە وردی چاودێری سەردانیکەرەکانیان بکەن بۆ ئەوەی بزانن کە بە هیچ شێوەیەك ڕەفتارناکەن کە بتوانێت زیانیان پێبگەیەنێت.

٥.پێدانی زانیاری زیاتر

دەتوانرێت زانیاری زیادە لە شێوەی بۆردی زانیاریدا بدرێت بە سەردانیکەران. ئەمانە دەتوانن لەکاتی گەشت، یان لە شوێنی دیاریکراوی وەکو شیرەمەنی ، شەرابخانە، یان دوکان. مەرج نییە خەیاڵی یان گران بن، بەڵام دەبێت ورد بن (زانیاری دروست بدەن) و سەرنجراکێش بن(ڕێك و پێك، پاك). دەتوانرێت چاپ یان دەستنووس بکرێن و دەکرێت وێنە یان وێنەکێشانی بەرهەمەکە بە کوالێتی باش لەخۆبگرن. تەنانەت دەکرا لەسەر تەختە ڕەشەکان بنووسرێن، یان لەسەر دیوارەکان کە بە بۆیەی تەختە ڕەش نەخشێنراون.

نموونەی بۆردی زانیاری لەسەر سەرنجراکێشانی جیاوازی گەشتیاری کشتوکاڵی:

- **کێڵگەی مزرەمەنی:** خێزانی مزرەمەنییەکان، جۆرە جیاوازەکانی میوەی مزرەمەنییەکان.
- **کێڵگەی چا: جۆرەکانی چا،** پرۆسەی ترشاندن و دروستکردنی چا، تامی جیاواز بۆ چا.
- **کێڵگەی قاوە:** جۆرەکانی قاوە، چۆنیەتی بەرهەمهێنانی قاوە لە "فاسولیا بۆ کوپ".
- **کێڵگەی ئاژەڵداری:** جۆرە جیاوازەکانی ئاژەڵ(گامێش، مەڕ، مریشك و هتد).
- **کێڵگەی لاڤێندەر:** دەرهێنانی زەیت یان بۆنی لاڤیندەر.
- **کێڵگەی هەنگوین:** سوڕی ژیانی هەنگ؛ ژیانی ناو شانە، جۆرەکانی هەنگ، هەنگەکان چی لێ دەخۆن(ئەو گوڵانەی کە پێویستیان پێیەتی)، ڕۆڵی هەنگ لە ژینگەدا، شانە هەنگە نەریتیەکان و بەخێوکردنی هەنگ.
- **کێڵگەی شەراب:** پرۆسەی دروستکردنی شەراب، جۆرە جیاوازەکانی ترێ، بەتایبەتی ئەوانەی تایبەتن بە کوردستان یان ناوچەکە؛ دروستکردنی شەراب لە میوەکانی ترێ وەکو هەنار.

ئامۆژگاری بۆ بۆردی زانیاری:

- زانیارییەکان کورت بکەوە- با وشەکان زۆر نەبن.
- دڵنیابە لەوەی وێنەکان ئەوە بە ڕوونی نیشان دەدەن کە تۆ هەوڵی ڕوونکردنەوەی چی دەدەیت.
- دڵنیابە لەوەی زانیارییەکان ڕاستن- هەندێك لێکۆڵینەوە بکە یان داوای زانیاری لە پسپۆران بکە.
- گەر بە زمانێکی تر دەنووسیت (بۆ نموونە: ئینگلیزی) کەسێك بهێنە بۆت بپشکنێت.
- لە شوێنێکدا دایانبنێ کە بینینیان ئاسانبێت، ئەوکەسانەی کە دەیانخوێننەوە، لە ڕێگەی سەردانیکەران یان کرێکارانی کێڵگەکەوە نابن.
- ڕەنگە بۆردی زانیاری نەخشە بێت بۆ ئاراستەکردنی سەردانیکەران بۆ موڵکەکە.

٦.ئامێر و سەرچاوەکان

بەپێی چالاکییەکانی گەشتیاری کشتوکاڵی، ڕەنگە هەندێك ئامێر یان سەرچاوەی تایبەتمەند پێویست بن.

گەشتەکانی کێڵگە: ڕەنگە پێویست بە مایکرۆفۆن بکات لەکاتی کارکردن لەگەڵ گرووپە گەورەکان، ئەنجامدانی سواربوونی تراکتۆری بە ژاوەژاو و هتد بۆ ئەوەی دڵنیابن کە سەردانیکەران دەتوانن گوێیان لە ڕێبەرەکە بێت. ڕەنگە بیرۆکەیەکی باش بێت کە سەتڵی خۆراک هەبێت بۆ ئەوەی خۆراک بدەن بە ئاژەڵەکان هەروەها پاککەرەوەیەک بۆ بەکارهێناندوای ئەوەی کارلێک لەگەڵ ئاژەڵەکان دەکەن. پێویستە پاککەرەوە لە چێشتخانە و توالێت و تەوێڵەی ئاژەڵان و لە دەروازەی چوونە ژوورەوە و دەرچوون لە موڵکەکە بەردەست بێت.

چالاکییەکانی کات بەسەربردن: ڕەنگە سەرچاوەی تایبەتتر بریتی بێت لە تراکتۆر، بەتانی سەیرانکردن، زین و کۆت وبەند، کەلوپەلی خۆراک، قاپ و قاچاغ، کەلوپەلی چێشتخانە و هتد.

خۆراک و هونەری چیشتلێنان: ئامرازەکانی چێشتلێنان، پێکهاتەکان، ساردکەرەوە، ئامێری ئامادەکردن، شوێنی نانخواردن لەگەڵ مۆبیلیات و کەلوپەلی خزمەتگوزاری.

٧.کارمەند دانان

پێویستە کارمەندەکان بە وردی هەڵبژێردرێن و ڕابهێنرێن لەسەر ئەو توخمە چالاکی گەشتیارییە کشتوکاڵییەی کە بەشدارن لە بەڕێوەبردنیدا.دەکرێت ئەمانە بریتیبن لە:

- **ڕێبەران بۆ گەشتەکانی کێڵگە** دەبێت ڕاهێنراو بن لەسەر ناوەڕۆکی گەشتەکە و گێڕانەوە، و چۆنیەتی پەیوەندییەکی باش لەگەڵ سەردانیکەران. هەروەها دەبێت ئاگادار بن کە هەر مەترسییەک ڕوودبدات و بە ئاگابن لەمانە بۆ ئەوەی سەردانیکەرانی گەشتەکە بە سەلامەتی بمێننەوە.
- **کرێکارانی کێڵگە** کە شانبەشانی سەردانیکەران کاردەکەن: دەبێت بزانن چۆن نیشانی سەردانیکەران بدەن کە ئامراز و ئامێرەکان بە سەلامەتی بەکاربهێنن، و پێوەری ئەوەی کە پێویستە چی بکرێت بۆ نموونە: پلەی پێگەیشتن بۆ هەڵگرتنی میوە.
- **نمایشکاران** ئەو کەسانەن کە کارامەیی یان چالاکییەک نیشانی سەردانیکەران دەدەن. دەبێت ڕاهێنراو بن بۆ ئەوەی پێش نمایشەکە هەموو ئامێر و کەرەستەکان ئامادەبن، چ زانیارییەک پێشکەش بکەن، چ کارامەییەک نیشان بدەن و چۆن بە ئاسوودەیی لەگەڵ سەردانیکەران پەیوەندی بکەن. نموونە: نمایشکردنی دروستکردنی پەنیر، لە چێشتلێنان، لە مەڕ برین و هتد.
- **سەرکردەی چالاکییەکان** سەرکردایەتی سەردانیکەران دەکەن لە چالاکییەکانی کات بەسەربردن، پشوودان، یان چاڵاکی سەرکێشی وەکو سواربوونی ئەسپ، گەشتکردن بە پێ، سواربوونی بەلەم، مانەوە لە چادردا و ئەو جۆرە شتانە. دەبێت بەباشی ڕاهێنراو بن بۆ ئەوەی سەردانیکەرەکانیان سەلامەت بن، خۆیان بەپێی ئاستی گرووپەکە هەنگاوبنێن، بۆ بەڕێوەبردنی گرووپەکە، و خۆیان بۆ ئامادەکاری و کۆکردنەوەی شتەکان دوای چالاکییەکان ئامادەبکەن.
- پێویستە **چاودێریکەرانی دوکان یان فرۆشیاران** ڕاهێنراو بن لەسەر مامەڵەکردن و تۆمارکردنی پارەدان، لەسەر نمایشکردنی کەلوپەلەکان، لەسەر پاکوخاوێنی و سەرنجڕاکێشی دوکانەکە، هەروەها لەسەر توانای وەڵامدانەوەی پرسیارەکان سەبارەت بە بەرهەمەکان و ئەوانەش کە دەفرۆشرێن. هەروەها پێویستە هەڵوێستێکی دۆستانە و یارمەتیدەریان هەبێت بەرامبەر بە سەردانیکەران.

٨.ئاسانکارییەکانی سەردانیکەران

وەستانی ئۆتۆمبێل: دابینکردنی شوێنی وەستانی ئۆتۆمبێلی گونجاو کە پاک و خاوێن بێت و هیچ بەربەستێکی تێدانەبێت کە زیان بە ئۆتۆمبێلەکان بگەیەنێت (چاڵ، بەرد، قوڕ بۆ ئەوەی تێیدا گیربخوات) پێویستە شوێنی پێویست بۆ زۆرترین ژمارەی سەردانیکەر دابین بکات. دیاریکردنی شوێنی وەستانی ئۆتۆمبێلەکان ئاسانکاری دەکات بۆ ئەوەی ژمارەیەکی تەواو لە ئۆتۆمبێلەکان بتوانن بچنە ناوچەکە. ڕێرەوێک و تابلۆ دەبێت سەردانیکەران ئاڕاستەبکات بۆ باڵەخانەی سەرەکی یان پێشوازی. گەر گرووپی گەشتیاریت وەرگرت، دڵنیابە کە شوێنت هەیە بۆ پاسی بچووک یان مینی پاس.

توالێت: پێویستە بەپێی پێویست توالێت هەبێت بۆ ئەوەی زۆرترین ژمارەی سەردانیکەران لەگەڵ ستافەکەدا بگرێتەوە. پێویستە هێما هەبێت بۆ ئاماژەدان بە ئاسانکاری بۆ خانمان و پیاوان.توالێتەکان پێویستیان بە کاغەزی توالێت و سابوون و خاولی دەستی یان خاولی کاغەز ڕشێنەری (سپرا) ی توالێت و سەبەتەی زبڵ و خاشاك هەیە. لەسەر ئەو موڵکانەی کە خێزانەکان ئامانجدارن، پێویستە ئاسانکاری بۆ خۆراکدان و گۆڕینی کۆرپە هەبێت.

شوێنی دانیشتن: دابینکردنی شوێنی دانیشتن بۆ سەردانیکەران، بە تایبەتی لەکاتی گەشتکردنی بەپێ بۆ ناو موڵکەکە یان دوای ئەوە. دڵنیابە ئەم شوێنانەی دانیشتن سێبەریان لەسەرە یان لە توخمەکان پارێزراون. کورسییەکان دەبێت بەهێزبن، پاکوخاوێن بن، توانای ڕاگرتنی کێشی سەردانیکەرانیان هەبێت. هەروەها چێشتخانەکان پێویستیان بە شوێنی دانیشتنی گونجاو دەبێت بە شێوەیەك کە لەگەڵ جۆری ئەو سەردانیکەرەدا بگونجێت کە کێڵگەکە سەرنجی ڕادەکێشێت بۆ نموونە: خێزانەکان مێزی خۆیان دەوێت بەڵام ڕەنگە کۆمەڵە خوێندکارێك پێیان باش بێت یەك مێزی گەورە هاوبەشی پێبکەن. دانیشتن دەکرێت سادە بێت – وەکو کۆپانەکانی پەلەوەری کە بە قوماش یان بەتانی داپۆشراون. لە حاڵەتی سەیرانکردن، دەبێت کێڵگەکە بەتانی سەیران دابین بکات و شوێنی سەیرانەکە پاك و وشك و دوور لە مێروو شتی دیکە بهێڵێتەوە کە ڕەنگە سەردانیکەران بێزار بکات.

گشتگیربوونی کەمئەندامان: پێویستە دەستڕاگەیشتن هەبێت بۆ ئەو کەسانەی کە لەسەر کورسی گەڕۆکن یان ئەو دایك و باوکانەی ئۆتۆمبێلی منداڵانیان هەیە. لارییەکان لەبری یان جگە لە پلیکانە بیرۆکەیەکی باشە چونکە ئەوکاتە هەمووان خزمەتگوزارییان بۆ دابین دەکرێت.

فریاگوزاری سەرەتایی: پێویستە شوێنی پاك و بێدەنگ و پڕ لە شتومەکی باش دەستنیشان بکرێت بۆ پێدانی چاودێری فریاگوزاری سەرەتایی لە ئەگەری هەر برینداربوونێك بۆ کارمەندان یان سەردانیکەران. ئەم شوێنە پێویستە ڕووناکی باشی هەبێت، دەرگایەك هەبێت بۆ تایبەتمەندی، پێویستە جێگا یان کورسییەك هەبێت بۆ ئەوەی بریندارەکان پشوو بدەن ئاوی دەبە یان هاوشێوەکانی پێویستە لەبەردەستدا بن و شوێنەکە پێویستی بە نیشانەیەکی باش هەیە بە هێمای ڕوون.

یەکەی ٣: بەڕێوەبردنی بەرهەمێکی گەشتیاری کشتوکاڵی

بەڕێوەبردنی بەرهەمێکی سەرکەوتووی گەشتیاری کشتوکاڵی زیاترە لە تەنها میواندارێکردنی گەشتەکان یان چالاکییەکانی ڕاکردن. جێبەجێکردن بریتیە لە وەرگرتنی ناوتۆمارکردن، دڵنیابوون لە بەردەستبوونی سەرچاوەی پێویست، دڵنیابوون لەوەی ئامێرەکان هەموویان کاردەکەن، ئاژەڵەکان تەندروستن، کارمەندەکان خشتەیان بۆ دادەنرێت بەپێی ئەوەی کە موڵکەکە چەندە سەرقاڵی دەبێت و هتد.

لەبیرت بێت کە بەڕێوەبردنی شوێنێکی سەرنجڕاکێشی گەشتیاری کشتوکاڵی چوار قۆناغی خولی میوانەکان بەدوای خۆیدا دەهێنێت. هەموو ئەم قۆناغانە دەبێت ڕۆژانە بەباشی بەڕێوەبچن.

١.ناوتۆمارکردن و بلیت برین

یەکێك لە شتە سەرەتاییەکان کە سەردانیکەرێك ئەزموونی دەکات لە گەشتەکەدا، پرۆسەی ناوتۆمارکردن یان بلیت برینە. ئەمە دەکرێت بە شێوەی ئۆنلاین یان تەلەفۆن بێت، بۆیە جوتیار پێویستی بە هێڵی زەمینی/ مۆبایلی کارا هەیە هەروەها سیستەمێکی ئۆنلاین کە ئاسانە بۆ بەکارهێنان لەگەڵ کارمەندەکان بۆ وەڵامدانەوە و ڕێکخستنەکان لە هەر شوێنێك پێویست بێت.

لەکاتی بەڕێوەبردنی هەر کارێکی گەشتیاریدا پێویست بە **ئەتەکێتی تەلەفۆنکردن و ئەتەکێتی ئیمەیل** دەبێت. ڕەچاوکردنی کارمەند:

١.ئەو کارمەندانەی وەڵامی پەیوەندیەکان دەدەنەوە پێویستە بەناوی موڵکەکە وەڵام بدەنەوە و بپرسن دەتوانن چۆن یارمەتدەربن، بە تۆنێکی دڵخۆشکەر.

٢.هەموو ئەو كارمەندانەی كە پەیوەندی وەردەگرن پێویستە بتوانن پرسیار بكەن، بۆ نموونە: گەشتێك چەندی تێدەچێت، نرخی تایبەت بۆ منداڵان، هەر چالاكییەكی سەرنجراكێش، شوێنی ئەو كەسانەی كورسی گەڕۆك بەكاردێن و هتد.
٣.پێویستە هەڵسوكەوتی باشیان هەبێت و بەڕێزەوە لەگەڵ سەردانیكەران قسەبكەن.
٤.بەڕێزبوون و یارمەتیدەر بوون كلیلە، پەیوەندییەكە پێویستە زۆر ڕوون بێت، سەردانیكەریش دەبێت كۆتایی بە پەیلاوەندییەكە بێنێت هەست بكات كە یارمەتیدەرێكی باشی هەبووە.

ئەو كارمەندانەی بەرپرسیارن لە ناو تۆماركردن لەوانەیە ناچار بن ئاگاداری ئەو پارانە بن كە بەشێوەی ئۆنلاین و لە ڕۆژەكەدا دراون. هەروەها دەتوانرێت لە "دەروازەی كێڵگەكە" بلیتەكان بفرۆشرێن واتە كاتێك خەڵكە دەگەن بلیت دەكڕن و چالاكییەكە ئەنجام دەدەن بەبێ ئەوەی پێشوەختە ناوی خۆیان تۆماركردبێت یان پارەیان دابێت. ڕەنگە ئەمە لە هەمووی باوتر بێت.

٢.نوێكارییەكانی تۆڕی كۆمەڵایەتی

پێویستە كەسێك بەرپرسیار بێت لە دروستكردن و بڵاوكردنەوەی ناوەڕۆكی تۆڕی كۆمەڵایەتی؛ پێویستە ڕاهێنانیان پێ بكرێت بۆ ئەوەی بەشێوەیەكی كاریگەر ئەو كارە بكەن و ناوەڕۆكەكەی لەلایەن جوتیارەوە چاودێری بكرێت. ئەمە لە مۆدیوڵی ٥ بە وردی باس دەكرێت.

٣.ڕیزبەندی كارمەندەكان

دوتوانرێت كارمەندەكان بەپێی ژمارەی چاوەڕوانكراوی سەردانیكەران خشتەیان بۆ دابنرێت. ئەمەش یان لەسەر بنەمای ناوتۆماركردن دەبێت ئەگەر سیستەمێكی لەو جۆرە هەبێت، یانیش لەسەر بنەمای فرۆشتنی چاوەڕوانكراو بۆ نموونە: پشووی كۆتایی هەفتە كە چاوەڕواندەكرێت كەشو هەوا باش بێت. شتێكی باشی بازرگانی نییە كە پێنج ڕێبەر دیاریبكەیت ئەگەر تەنها دوو گەشت یان چالاكی لە یەك ڕۆژدا هەبێت. پێویستە ڕیزبەندی كارمەندەكان ژمارەیەكی یەكسان لە شوێن گۆڕین تەرخان بكەن بۆ ئەوەی دەرفەتی كاركردن و داهات بدرێت بە هەمووان. ڕەنگە پێویست بكات خشتەی كارەكان وا بگونجێت كە لەگەڵ هەندێك ئەندامی ستافەكەدا بگونجێت، بۆ نموونە: ئەو ژنانەی منداڵی بچووكیان هەیە، لەوانەیە بەرپرسیارێتی خێزانیان هەبێت كە پێویستە كاریان لەسەر بكەن. زۆرجار ئەندامانی خێزان ئەوانە دەبن كە چالاكییەكانی كێڵگە پێشكەش دەكەن، و بەرپرسیارێتی خێزانی خۆیان (بۆ نموونە بەرامبەر منداڵانی تەمەنی خوێندن) دەبێت لەبەرچاوبگیرێن لەكاتی پلاندانان بۆ ئەوەی كێ چی دەكات و كەی دەیكات.

٤.چاككردنەوە و كوالێتی كەرەستەكان

هەروەها زانینی ئەوەی كەی سەرقاڵییە و كەی بێدەنگە یارمەتیدەرە لە كاتی پلاندانان بۆ چاككردنەوە لەسەر ئامێرەكان یان شوێنەكانی موڵكەكە. پلانی چاككردنەوەی ڕۆتینی دابنێ بۆ ئەو ڕۆژانەی كە ناوتۆماركردن كەم بێت یان هیچ ناوتۆماركردنێك نەبێت. پرۆژەی گەورەی چاككردنەوە پێویستە لەماوەی دەرەوەی وەرز ئەنجام بدرێت. چاككردنەوە بریتییە لە موڵك(بۆ نموونە گژوگیا، پاككردنەوەی ڕاڕەوەكان یان ڕێڕەوی ڕۆیشتن) ، ئۆتۆمبێل، ئامێر و كەرەستەكان (بۆیاخكردن، چاككردنەوەی هەر شتێك كە شكاوە، گۆڕینی گڵۆپ، شۆردنی پەردە).

چاككردنەوە/ پشكنینەكان فۆڕمی جیاواز وەردەگرن بۆ هەر دامەزراوەیەك یان چالاكییەك كە لەبەردەستی سەردانیكەراندایە. پێش ئەوی هەر چالاكییەك ئەنجامبدرێت جوتیار/ خاوەن/ بەڕێوبەر پێویستە ئەمانەی خوارەوە بپشكنێت:

Co-funded by the European Union
german cooperation
DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT
Implemented by giz Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH
ZOA from relief to recovery

تواڵێت:

- کەسێك تەرخان بکە بۆ پشکنین و پاککردنەوەی تواڵێتەکان بەلایەنی کەمەوە دوو بۆ سێ جار لە ڕۆژێکدا بە تایبەتی لە ڕۆژانی سەرقاڵیدا.
- دانانی تابلۆ بۆ ئاگادارکردنەوەی میوانەکان کە چ شتێك فڕێنەدەنە ناو تواڵێتەکان، بە تایبەتی بۆ ناو سیستەمی تانکی ئاوەڕۆ.
- کاغەزی تواڵێت، سابوون و خاولی دەستی یان خاولی کاغەز دەبێت زۆربەیجار کۆبکرێنەوە.
- دڵنیابە لەوەی ئاوەکە دەڕوات، هیچ تواڵێتێك نەگیراوە.
- بزانە کە بەلووعەکان دڵۆپی ئاویان لێ ناچێت ، و دزە ناکات- گەر وابێت دەبێت چاکبکرینەوە.
- پێویستە بە بەردەوامی سەبەتەی پاشماوە بپشکنرێت و پاکبکرێتەوە.

چێشتخانە:

- پێویستە شوێنی نانخواردن پێش و دوای نانخواردن پاکبکرێتەوە، و لەکاتی قەرەباڵغی، و لەکاتی خزمەتگوزاریدا پاك ڕابگیرێت.
- گەر ئافاتەکانی وەکو مێش کێشەیەك بن، ئەوا پێویستە ڕێوشوێن بگیرێتەبەر بۆ کەمکردنەوەی مێش بۆ نموونە لەڕێگەی شاشە یان یان شێوازە کاریگەرەکانی تر کە لەناوخۆدا بەردەستن وەکو تەڵەی مێش.
- هەردوو خۆراکی خاو و ئامادەکراو دەبێت بە شێوەیەکی پاکوخاوێنی مامەڵەیان لەگەڵدا بکرێت و هەڵبگیرێن- بۆ نموونە: بە داپۆشراوی بهێڵرێتەوە: بەساردی بهێڵرێتەوە (خۆراکی ناو بەفرگر لە پلەی ± ٤ پلەی سەدی): خواردنی کاڵ و کوڵاو بە جیا دەهێڵرێتەوە.
- زۆرجار دەبێت سەبەتەی خۆراك بەتاڵ بکرێتەوە بۆ ئەوەی زیانبەخشەکانی وەکو مێشوولە، جاڵجاڵۆکە یان مێروولە ڕانەکێشێت.

ڕێڕەوی ڕۆیشتن:

- ڕێڕەوی ڕۆیشتن ڕێڕەو و هەنگاو و پلیکانە لەخۆدەگرێت.
- ئەمانە نابێت خلیسك بن؛ لە ئەگەری باران بارین، تەختە لەسەر شوێنە قوڕاوییەکان دابین بکە، یان جۆرێك لە ڕایەخی نەخلسکێنە (بۆ نموونە تووڕەگەی کۆن) لەسەر زەوییە خلیسکەکان.
- زۆرجار بزانە کە دەستەوانە و هەنگاوەکان بەهێزن.
- نیشانەکانی سەلامەتی یان ئاگادارکردنەوە لەو شوێنانە دابنێ کە ئەگەری مەترسی هەیە وەك هەنگاوی بەرز یان خلیسك، دەرگای نزم و هتد.

شوێنی وەستانی ئۆتۆمبێل:

- شوێنی وەستانی ئۆتۆمبێلەکە بپشکنە بۆ ئەوەی دڵنیابیت کە هیچ شتێکی تیژ نییە کە ببێتە هۆی کونکردن یان برینداربوون.
- بزانە کە شوێنی وەستانی ئۆتۆمبێلەکە وشك و تەختە؛ هەرکونێك یان شوێنێك ئاوی تێدا کۆدەبێتەوە پڕیبکەوە.
- ئەو شوێنانەی کە ڕەنگە تەڕ یان قوڕاوی بێت قیرتاوی بکە یان بەرد دابنێ.
- گەر بکرێت شوێنی وەستانی ئۆتۆمبێل دیاری بکە- ئەمە دەبێتە هۆی ئەوەی شوێنی وەستانی ئۆتۆمبێل کاراتر بێت بۆ هەڵگرتنی زۆرترین ژمارەی ئۆتۆمبێل. بۆ ئەمەش دەتوانرێت هێڵی سادەی بەرد، بەرد یان خشت بەکاربهێنرێت.

لەوەڕگاکان:

- ئاژەڵەکان دەبێت لەناو لەوەڕگا یان تەوێڵەکانیان پارێزراوبن.
- لەوەڕگاکان دەبێت بەباشی شوورەیان بۆ دابنرێت و بە ڕێکوپێکی و پاك ڕابگیرێن.
- بزانە کە دەروازەکان بەباشی دادەخرێن بە قفڵێکی پارێزراو.
- نابێت منداڵان (بێ چاودێری) دەستیان بە لەوەڕگاکان بگات.

ئاژەڵەکان:

- ئاژەڵەکان دەبێت تەندروست بن و بەباشی چاودێری بکرێن و شەڕانگێز نەبن.
- دابینکردنی وێستگەی پاککردنەوە یان دەست شووشتن لە نزیك لەوەڕگاکان بۆ ئەوەی سەردانیکەران بەکاری بهێنن دوای ئەوەی بەرکەوتنیان لەگەڵ ئاژەڵەکان دەبێت.
- دەتوانرێت خۆراك بۆ خۆراکدانی ئاژەڵان بۆ سەردانیکەران دابین بکرێت، یان وەك بەشێك لە کرێی چوونە ژوورەوەیان، یان بۆ کڕین لە کێڵگەکەدا. ئەو دەفرانەی کە بۆ خۆراکی ئاژەڵان بەکاردەهێنرێن دەبێت دووبارە بەکاربهێنرێنەوە یان ژینگەدۆست بن بۆ نموونە: کاغەز، گەڵا، سەبەتە.
- هەمیشە سەرپەرشتی ئەو منداڵانە بکە کە لەگەڵ ئاژەڵەکان کارلێك دەکەن.

ئامێرەکان:

- ئەنجامدانی پشکنینی سەلامەتی بۆ هەر ئامێرێك کە لە چالاکییەکانی ئەزموونی کێڵگەدا بەکاردەهێنرێت، بە تایبەتی چالاکییە سەرکێشییەکان. ئەمەش ئامێری کارەبایی، میکانیکی یان دەستی دەگرێتەوە.
- خزمەتگوزاری ئەو ئامێرانەی کە لە ئەزموونی سەردانیکەراندا بەکاردەهێنرێن بە بەردەوامی، بەپێی ڕێنماییەکانی بەرهەمهێنەر.

شوێنی نیشتەجێبوون:

- پێویستە هەموو ڕۆژێك خزمەتگوزاری پێشکەش بکرێت/ پاکبکرێتەوە مەگەر ئەمە بەشێك نەبێت لە ڕێڕەوی شوێنی نیشتەجێبوون.
- دابینکردنی کەرەستەی دەستنوێژ/ گەرماو و پڕ لە شتومەك- کاغەزی توالێت و سابوون.
- پاککردنەوە و دڵنیابوون لەوەی کە شوێنی نیشتەجێبوونەکە چاڵی قووڵ و کەروو شێداری تێدانییە.
- شوێنی نیشتەجێبوون دەبێت سەلامەت و پارێزراو بێت، هەروەها ئاژەڵەکان نەتوانن زۆر لە باڵەخانەکان/ چادرەکان نزیك ببنەوە.
- گەر (چەرچەف و خاولی) ی کەتان دابینبکرێت، ئەمانە دەبێت لەناو میوانەکاندا بشۆردرێت؛ میوانانی دواتر دەبێت هەمیشە کەتانێکی تازە وەربگرن.
- پلاندانان بۆ پاککردنەوەی بەردەوامی کەلوپەلەکانی وەك : فەرش، مافوور، پەردە و کەلوپەلی نەرم.
- لیستێکی پشکنینی سادە بۆ پشکنینی بارودۆخ و ئامادەی ژوورەکان دوای پاککردنەوەیان و پێش هاتنی میوانەکان. لێرە نموونەیەکی سادە دەخەینەڕوو:

☹	☺	😐	توخم
			جێگای نووستنەکان بەرێك و پێکی دروستکراون: کەتانێکی نەرم، بالیف کە بەجوانی دانراوە
			گڵۆپەکان کاردەکەن
			سابوون بەردەستە
			خاولی دابینکراوە و بە ڕێکوپێکی هەڵواسراوە یان لوولدراوە
			ڕووکارەکان سڕاونەتەوە
			زەوییەکە پاکە
			ژوورەکە ڕێك و پێکە
			توالێتەکە پاکە
			دەستشۆرەکە پاکە
			پەنجەرەکان پاکن
			دۆشی گەرماو بە ئازادی دەڕوات